

Darie Dup – Lorem ipsum

Eseu

Oana Băluică
Teodor Burnar

Emanuel D. Florescu

Rodica Grigore
Dodo Niță

Ion Parhon

Gabriela Rusu-Păsărin

Emilian Ștefăruț

Poezie

Carmen Firan
Elena Ștefoi
Dan Duțescu
Adrian Sângeorzan

Proză

Andrei Codrescu
Horia Dulvac

Florea
FIRAN

Paul Celan – 100

Considerat unul dintre cei mai importanți poeți ai secolului XX, Paul Celan (pseudonimul lui Paul Peisah Antschel) a marcat profund gândirea poetică europeană. La 100 de ani de la naștere și 50 de ani de la moarte, readucerea personalității sale în actualitate ni se pare un gest necesar.

Poet, eseist, traducător prodigios, Paul Celan a scris în limba germană și a tradus în această limbă literatură română, franceză, portugheză, rusă și engleză, iar din limba germană a tradus în românește povestirile lui Franz Kafka.

S-a născut la 23 septembrie 1920 în Cernăuți, oraș în Bucovina, cu o structură multiethnică, „un ținut în care trăiau oameni și cărți”, cum va mărturisi cu nostalgie mai târziu în cuvântul său la primirea premiului orașului Bremen. Părinții săi, evrei ortodocși, erau vorbitori de limbă germană; tatăl, Leo Antschel-Teitler, era tehnician constructor, iar mama Friederike-Fritzi (născută Schräger), fiica unui negustor. La 6 ani, Paul este dat la școală cu predare în limba germană „Meisler-Schule” din Cernăuți (1926-’27), transferat apoi la școală elementară evreiască „Safah-Jvriah”

(1927-’30), după care urmează clasele gimnaziale din cadrul Liceului Ortodox de Băieți din Cernăuți (1930-’34), ce data din timpul ocupației austriece, continuând Liceul „Marele-Voievod Mihai” din același oraș, unde obține bacalaureatul în 1938. Este elev eminent, monitor de clasă, studiază limbile clasice, greacă și latina. Citește în original opere de Rilke, Hölderlin, Trakl și ia parte la șezători literare unde se citeau creații proprii și poezie clasică. La una din ședințele literare citește *Luceafărul* de Eminescu tradus de profesorul Neišglas. Este atras de opera clasicilor filosofiei germane și citește cu pasiune *Așa grăit-a Zarathustra* de Nietzsche.

În perioada când în Germania începea prigoana împotriva evreilor, participă la unul din cercurile antinaziste nou înființate. În 1938 se înscrie la Facultatea de Medicină din Tours – Franța, orașul preferat de evreii din Cernăuți care se îndreptau spre medicină, dar după două semestre, din cauza războiului, este obligat să întrerupă și se întoarce în Bucovina, unde se înscrie la Facultatea de Filologie, secția Romanistică, a Universității din Cernăuți, care se închide în 1940 din aceleași motive.

Continuare în p. 2

Constantin Cubleşan – <i>Eminescu – Ipotești și prima iubire</i>	p. 4
Adrian Cioroianu – <i>Patronul, filosoful, istoricul – și victoria Memoriei asupra Istoriei</i>	p. 6
Ioan Lascu – <i>Actualitatea unei „cărți de geniu”</i>	p. 8
Mihai Ene – <i>Un secol de roman</i>	p. 9
Dumitru Radu Popa – <i>200 000 de morți – o piatră de hotar</i>	p. 11
Dan Ionescu – <i>Vasile Alecsandri, azi</i>	p. 20

Anda Simion

Gala Premiilor UNITER

p. 21

Claudia Mandi – *Arhitectura aerului*

Sumar

- Florea Firan, *Paul Celan* / pp. 1-3
 Constantin Cubleșan, *Eminescu – Ipotești și prima iubire* / p. 4
 Andrei Codrescu, *Bio-Poezie (IV)* / p. 5
 Adrian Cioroianu, *Patronul, filosoful, istoricul – și victoria Memoriei asupra Istoriei* / pp. 6-7
 Elena Ștefai, *Poeme: În lumea necunoscută, Specific local* / p. 7
 Ioan Lascu, *Actualitatea unei „cărți de geniu”* / p. 8
 Mihai Ene, *Un secol de roman* / p. 9
 Gabriela Rusu-Păsărin, *Simpatie intuitivă sub auspiciile universalității* / p. 10
 Dumitru Radu Popa, *200 000 de morți – o piatră de hotar* / p. 11
 Adrian Sângeorzan, *Poeme: Cu lațul de gât, Visul scribului, Acasă, Puncte cardinale, Coșmar, Cădere în gol* / p. 12
 Carmen Firan, *Poeme: Rugă de toamnă, Iarnă în Florida, Nori, Un alt sfârșit, Facebook nu e o carte* / p. 13
 Oana Băluică, *Cunoaștere și ignoranță* / p. 14
 Rodica Grigore, *Secrete vechi și umbre adânci* / p. 15
 Teodor Burnar, *Michel Houellebecq – arta de a fi neînțeles* / p. 16
 Emanuel D. Florescu, *Impersonalul personalității umane* / p. 17
 Dan Duțescu, *Poeme: Aniversare, Zbor de noapte* / p. 18
 Dodo Niță, *Poveștile Transilvaniei* / p. 18
 Horia Dulvac, *Un harnic și familiar motor* / p. 19
 Red., *Cărți primite la redacție* / p. 13
 Florea Firan, *Teatrul „Poesis”* / p. 20
 Dan Ionescu, *Vasile Alecsandri, azi* / p. 20
 Anda Simion, *Gala Premiilor UNITER la Craiova* / p. 21
 Ion Parhon, *Un „HOP” la marea... înălțime* / p. 22
 Emilian Ștefăruță, *Claudia Mandi, între ficțiune și alegorie* / p. 23
 Red., *Okeanos: „Vatra veche”* / p. 23
 Emilian Ștefăruță, *Lorem ipsum – edict pentru un experiment perpetuu* / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Paul Celan – 100

Din iunie 1941 este mobilizat în detașamente de muncă obligatorie la Rădăzani, Fălticeni și Tâbăraști, iar un an mai târziu părinții sunt deportați în lagărul „morții”, la o carieră de piatră peste Bug, în Transnistria. În 1944, când armata sovietică intră în Cernăuți, lucrează o perioadă ca medic psihiatru la un spital din oraș. Un an mai târziu se refugiază și se stabilește la București, lucrează ca redactor și traducător la Editura Cartea Rusă, unde este coleg cu Petre Solomon, între cei doi legându-se o prietenie durabilă evocată în volumul *Paul Celan. Dimensiunea românească* (1987). Frecventează cercul suprarealiștilor bucureșteni condus de Gherasim Luca, la care participau poeții Gellu Naum, Marcel Aderca, Nina Cassian, Ion Caraion și criticul literar Ovid Crohmălniceanu.

Debutează cu o plachetă de versuri în limba germană, publicată în revista „Agora” (nr. 1/1945) scoasă de Ion Caraion, semnând, pentru prima dată, cu numele Paul Celan (anagrama numelui de familie). În 1947 îi apare în „Contemporanul”, în versiune românească, *Tangoul morții*, în traducerea lui Petre Solomon. La sfârșitul acestui an, în decembrie, părăsește România, trece clandestin granița prin Ungaria la Viena, unde fusese recomandat avangardei austriece de poetul Alfred-Margul Sperber, pe care îl considera mentorul său. La Viena o cunoaște, în casa pictorului Edgar Jene, pe Ingeborg Bachmann, studentă la Filosofie, tânără (de 21 de ani, Celan 27), frumoasă, inteligentă, prezentă în mediul intelectual și artistic vienez. Între cei doi se leagă o strânsă prietenie literară și sentimentală, care va dura din 1948 până în 1970. Celan îi dedică poezia *În Egipt* și îi umple casa cu flori de maci, simbolic, după ce tocmai publicase în limba germană volumul *Mac și memorie*. Mai târziu, Ingeborg editează romanul *Malina*, în care străinul evocat are profilul lui Celan. Din relația lor a rezultat și celebra corespondență strânsă și publicată în volumul *Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Herzzeit (Vremea inimii)* la Editura Suhrkamp din Frankfurt, în 2008. Volumul cuprinde și corespondența dintre Paul Celan și Max Frisch, precum și cea dintre Ingeborg Bachmann și Gisèle Celan-Lestrange. Cei doi au avut un sfârșit tragic, Celan înecat în apele Senei, Bachmann murind în somn, la Roma, în urma unui incendiu izbucnit de la țigara sa uitată aprinsă.

Editura „A. Sexl” din Viena îi publică volumul de versuri *Der Sand aus den Urnen/Nisipul din urne* (1948) urmat de *Mohn und Gedächtnis/Mac și memorie* (1952) în care se simte atmosfera poeziei suprarealiste cu care Celan a luat contact mai întâi la București, apoi la Viena și Paris, carte care i-a adus recunoașterea criticii. Poemul *Todesfuge (Fugă macabră)*, care formează cel de-al doilea ciclu al volumului *Mac și memorie*, este cea mai reprezentativă creație literară despre genocidul împotriva evreilor. Ion Caraion menționează că unele dintre versurile celor două volume circulară și în limba română, apoi paralel și în cele două limbi, până când versiunile românești „s-au retras în uitare, deplin părăsite hazardului”. În postfața la volumul *Nisipul din urne* tradus de A. I. Șurlea și publicat la „Scribul Românesc”, în 1994, Marin Sorescu releva: „Emblematic, în toate sensurile cuvântului, Paul Celan vine cu o durere ancestrală, o neliniște exacerbată de un timp tulbure și o tristețe metafizică depășind și timpul și spațiul. [...] Franța nu l-a receptat. Ea l-a absorbit, prin Sena, de pe pod. Însă memoria vine din urmă, se înalță și plutește peste ape și, postum, în spațiul parizian, este acum un poet glorios. Giuvaergiu, a scos, din alcătuirea poroasă a cuvintelor, vidul, lăsând doar temeiul lor, abstract. Abstract și nu tocmai, pentru că îți iese în cale, de pretutindeni, din aceste poeme, viața dură, durută, tulburătoare, polenizată de semnificații.”

Scribul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRUȚĂ

Redactori:

Mihai ENE
Oana BĂLUICĂ
Mihai FIRICĂ
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascribulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
apartine integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente

la Scribul Românesc

Abonați-vă la revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxe incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763

→ În iulie 1948 Paul Celan părăsește Austria și pleacă la Paris unde se stabilește definitiv și o întâlnește pe graficiana Gisèle Lestrang, cu care se căsătorește un an mai târziu și timp de aproape două decenii își scriu peste 700 de scrisori în care se simte stilul lui Kafka din *Scrisori către Felice* și *Scrisori către Milena*. Poartă o a doua corespondență de mare valoare literară cu scriitoarea Nelly Sachs, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură. „Paul, frate iubit, ... noi aparținem morții în sensul cel mai profund – viața a avut bunăvoința să ne sfârșim în bucăți...”, scria într-una din scrisorile sale. Poetul poartă corespondență și are o strânsă prietenie cu Nina Cassian care aprecia că „Celan a asimilat experiențe variate, printre care cele ale marilor poeți români Arghezi și Ion Barbu... Paul este mai puțin «Trandafirul nimănui» și, mai mult, «Trandafirul tuturor»... Poezia timpurie a lui Paul dovedește rigoare gândirii, a murmurului din adânc precum și a versificației propriu-zise – iar opera lui ulterioară n-a pierdut nimic din această rigoare ci doar s-a ridicat la un nivel superior.”

La Paris, studiază la Sorbona germanistica și științele literaturii și traduce din literaturile engleză, franceză, germană; devine lector de limba și literatura germană la École Normale Supérieure, iar în 1955 obține cetățenia franceză. Se impune ca poet de limbă germană și traducător prolific fiind distins cu Premiul pentru Literatură al orașului Bremen (1958) și Premiul „Georg Büchner” (1960), cel mai important premiu pentru literatură din spațiul germanofon, pe care l-au obținut ulterior și Ingeborg Bachmann, Günter Grass, Oskar Pastior etc. Discursurile ținute la înmânarea premiilor rămân importante și pentru modul în care Paul Celan și-a expus crezul poetic și din care s-au putut înțelege mai bine aspecte din viața și activitatea sa. Îi apar volumele de poezii *Der Sand aus den Urnen/Nisipul din urne* (1948); *Mohn und Gedächtnis/Mac și memorie* (1952); *Von Schwelle zu Schwelle/Din prag în prag* (1955); *Sprachgitter/Vorbirea-grilă* (1959); *Die Niemandsrose/Trandafirul nimănui* (1963); *Atemwende/Respirație-intoarcere* (1967); *Fadensonnen/Sori împlețiți* (1968); *Lichtzwang/Lumină-impuls* (1970); *Schneepart/Zapadă-parte* (postum, 1971).

În 1960, Claire Goll, văduva poetului Yvan Goll, decedat la Paris în 1950, reia acuzațiile mai vechi prin care susținea, pe nedrept și fără temei, că Paul Celan ar fi plagiat unele poeme din volumul postum al lui Yvan Goll, *Planta de vise* (1951) și le-ar fi reprodus în volumul său de versuri *Mac și memorie*, ceea ce a declanșat un scandal literar care l-a marcat profund pe poet. În apărarea lui Paul Celan s-au pronunțat o serie de personalități importante din Germania și s-a dovedit că poemul *Corona*, cu versul „ca mac și memorie noi ne iubim”, care a dat titlul volumului lui Celan, face parte din secțiunea *Nisipul din urne* și a fost publicat pentru prima dată în 1948, poem scris la București în perioada 1945-’47, când Celan se intersecta cu grupul suprarealiștilor români, după cum susține și Andrei Oișteanu.

La 20 aprilie 1970, bolnav incurabil de ciclotimie, hărțuit de o stare obsesivă privind moartea părinților, dramele războiului și receptarea critică a operei sale, după mai multe internări în clinici psihiatrice pariziene, Paul Celan se află într-o stare de depresie profundă și se sinucide aruncându-se în Sena, de pe Podul Mirabeau, cel cântat de Apollinaire, locul în care își va găsi sfârșitul, în aceeași manieră, și Gherasim Luca (cu mesajul lăsat pe propriul telefon: „În această lume poezii n-au ce căuta”). A fost înmormântat, la 12 mai, în Cimitirul Thiais din Paris. Emil Cioran, care îl vizita frecvent și îl găsea mereu în stare de disperare și pesimism accentuat, consemna astfel sinuciderea poetului: „Paul Celan s-a aruncat în Sena. I-au pescuit cadavru luna trecută. Acest om fermecător și insuportabil, feroce cu accese de blândețe, la care țineam și de care fugeam, de teamă să nu-l rănesc, căci totul îl rănea. Ori de câte ori îl întâlneam, eram atât de atent și mă supravegheam atâta, că după jumătate de oră eram istovit.”

Paul Celan a tradus din rusă în română *Un erou al timpului nostru* de Mihail Lermontov și povestea *Țărani* de Cehov, semnate cu pseudonimul A. Pavel, publicate la editura Cartea Rusă. O parte dintre scrierile sale în română au apărut în revistele „Viața Românească” (nr. 7/1970), „Secolul 20” (nr. 1-2-3/1971), „Ramuri” (nr. 9/1979), „Transilvania” (nr. 7/1982) și în Addenda la vol. *Paul Celan. Dimensiunea românească* de Petre Solomon (1987), carte de referință care conține poezii și poeme în proză scrise în limba română de Paul Celan (*Regăsire, Cântec de dragoste, Azi-noapte, Poem pentru umbra Mariane, Reveion, [Orbiți de salturi uriașe]* poezie fără titlu, cel de față reprezintă începutul primului vers, [*Fără titlu*, fragment dintr-un poem neterminat]: „Iarba ochilor tăi, iarbă amară./ Flutură vânt peste ea./ pleopă de ceară./ Apa ochilor tăi, apă iertată”), traduceri din Fr. Kafka în limba română și corespondența poetului cu Alfred Margul-Sperber, poet de limbă germană și traducător din poezia cultă și populară românească și cu Petre Solomon, poet și traducător. Volumul *Paul Celan: Das Frühwerk* (Frankfurt, 1989) editat de Barbara Wiedemann, la secțiunea *II Bukarest*, reproduce 8 poezii și 9 poeme în proză în limba română, fără modificări din versiunile publicate în revistele românești.

Scriitorul se află în atenția criticii literare românești, dar nu cum și-ar fi dorit. Ion Negoițescu scria: „Dacă până la faza cea mai abstractă a poeziei sale tardive, urmele suprarealismului frecventat la București și îndată apoi la Viena s-au păstrat, cred că Paul Celan, în textele sale românești, se comportă cu mentalitatea, nu lipsită la el de o notă melancolică, a celui ce se joacă de-a poetul. [...] Și totuși, dacă, hotărât lucru, ca mare poet el ține numai de literatura germană, textele lui românești – versuri și proză –, puține

câte sunt, dar autentice mărturii ale unui artist, aparțin în schimb literaturii noastre și criticii români sunt cei mai chemați să le aprecieze”.

Andrei Corbea susține că „nu textele românești «în sine», reprezintă miza fundamentală a experienței absolvite de Paul Celan în zona «bilingvismului» poetic româno-german. [...] Limba română însoțește din umbră (și probabil și din structurile «de adâncime» ale limbajului

poetic) opera maturității poetului, fără însă a o marca la «suprafață», precum franceza sau rusa, din care Paul Celan a tradus în deceniile cinci și șase cu pasiune și intensitate”.

Ca traducător, Paul Celan este foarte productiv, talmăcește cu pasiune și rigurozitate peste 40 de autori – francezi, portughezi, ruși, englezi, americani, italieni, israelieni și români între care: A. Rimbaud, P. Valéry, Ch. Baudelaire, J. Cayrol, Aimé Césaire, André du Bouchet, P. Éluard, G. Apollinaire, St. Mallarmé, Gérard de Nerval, G. Simenon, J. Supervielle, A. Breton, Em. Dickinson, J. Cocteau, Al. Blok, M. Maeterlinck, R. Char, Fr. Kafka, O. Mandelstam, S. Esenin, H. Michaux, W. Shakespeare, J. Supervielle, G. Ungaretti, F. Pessoa, E. Evtuşenko, M. Lermontov, A. P. Cehov, V. Hlebnikov, T. Arghezi, G. Naum, V. Teodorescu ș. a. A fost primul traducător al lui Emil Cioran în Germania (*Précis de décomposition – Die Lehre vom Zerfall. Essays*, Ed. Rowohlt, Hamburg, 1953).

În România Paul Celan a fost tradus de Nina Cassian și Petre Solomon, *Versuri* (1973), A. I. Șurlea, *Nisipul din urne* (1994), Luminița Graur și Ion Papuc, *Poeme* (ediție bilingvă, 1998), Mihail Nemeș și George State, *Mac și memorie* (2006), Nora Iuga, *Trandafirul nimănui* (ediție germană-română, 2007), George State, *Paul Celan. Opera poetică I* (2015), *II* (2019). Volumul *Ochiul meu rămâne să vegheze* (1999) cuprinde poeme de Paul Celan, traduse de Maria Banuș, Nina Cassian, Petre Solomon, Petre Stoica, Ion Caraion, Dinu Flămând ș. a. După '89 au apărut în România studii importante ale unor critici literari români despre scriitor și opera sa: George Guțu (*Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens*, 1990; *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit*, 1991), Petre Solomon (*Paul Celan – Dimensiunea românească*, 1987), Andrei Corbea (*Paul Celan și „meridianul” său*, 1998), Mircea Țuglea (*Paul Celan și avangardismul românesc. Reactualizarea sensului*, 2007) etc.

Prin creație și destin, Paul Celan rămâne în literatura secolului XX un poet avangardist original care continuă să se bucure de atenție deosebită în mediul cultural. Regizorul Alexandru Solomon, fiul lui Petre Solomon, a realizat documentarul *Duo pentru Paolancel și Petronom*, ca un omagiu adus prieteniei dintre cei doi scriitori. ■

Constantin

CUBLEȘAN

Eminescu – Ipotești și prima iubire

Legat sufletește dar și biografic de Ipotești (a condus aici, ani de zile, Centrul de studii eminesciene), Valentin Coșereanu realizează cea mai amplă antologie din creația lui Mihai Eminescu (*Desculț în iarba copilăriei*, Ed. Junimea, Iași, 2020, Colecția Memoria clepsidrei. Ilustrații de Mircia Dumitrescu. Prefață de Pompiliu Crăciunescu), în care atmosfera și peisajul împrejurimilor este prezent, sub aura primei iubiri juvenile a poetului, frumoasa Casandra Alupului, moartă la numai 19 ani (ianuarie 1864). Relația de amor între un copil (totuși) de numai 14 ani și o adolescentă, cu cinci ani mai în vârstă, a fost, fără îndoială o puternică trăire romantică („experiențele sufletești sunt trăite acum cu maximă intensitate”), fiind impresionat puternic tocmai de dispariția ei subită (imaginea iubitei moarte este evocată cu emoție febrilă, ne spune autorul ediției, în poezia *Vis*, din 1876: „Când ai murit tu? Cum se poate/ Să nu o știu că nu mai ești?/ Vise? Sau moartă ești, iubită,/ Sau ambii-n groapă visăm morți?// Ești moartă tu? Sunt mort în groapă/ Te văd ca-n vis, o dulce stea?/ Trăim în lume? Este lumea?/ Sau e o viziune-a mea?”), fapt ce va constitui – spune Valentin Coșereanu – în toată poezia acestuia „tematica legată de amintirea iubitei din Ipotești”; poezia *De-aș muri ori de-ai muri* – 1869 – „reprezintă un jurământ de credință față de iubita pierdută”.

Volumul masiv este o antologie comentată a poeziilor lui Mihai Eminescu în care peisajul ipoteștean se află viu prezent de-a lungul creației acestuia, urmărit începând din 1866 și sfârșind în 1882, peste care se suprapune obsedantă imaginea „iubitei moarte”, cum se exprima Petru Creția, în peste opt zeci de texte lirice cărora li se alătură ample citate din proza, dramaturgia și corespondența scriitorului. Pentru fiecare dintre acestea se realizează câte o riguroasă fișă analitică, critică (amintind modalitatea de lucru la volumul de poezii – *Opere I. Poezii. Cronologii și simbioze poetice*, 2019-2020), utilizând numeroase exegeze critice apărute în timp, referitoare la tematica propusă, mai ales contribuția lui I. D. Marin, pe care îl citează în extenso dar de care se delimitează adesea, pentru a-și expune, firesc, propriile comentarii: „Nu suntem dintre susținătorii totali ai cercetătorului în cauză /.../ I. D. Marin vede totul ca sigur, noi interpretăm nuanțat ceea ce la dânsul e lege”. În acest sens aș avea o observație: nu vizitează deloc studiile mai recente în care critici și istorici literari de azi comentează, uneori amplu, poeziile acestui areal tematic. Bunăoară, i-ar fi fost de real folos parcurgerea volumului *Poemele Ondinei* de Cristian Livescu, apărut în 2003, precum și altele. Dar, și fără acestea, întreprinderea lui Valentin Coșereanu este una de mare profunzime și probitate critică, totul este organizat într-o construcție monumentală,

pe ani, reproducând poeziile pe care le comentează, evidențiind pentru fiecare în parte ecoul ipoteștean și modul în care figura Casandrei e prezentă. Iată, în chiar poezia de debut în revista „Familia”, De-aș avea... (compusă în 1865), notează: „floarea mândră, dulce, răpitoare va fi fost iubita de la Ipotești (...) iar spațiul ipoteștean, menționat în poezie și fixat în chiar luna în care poetul a cunoscut străfulgerarea iubirii (luna mai), nu este altul decât spațiul în cadrul căruia îi declara iubitei dragostea lui”.

Din toate aceste comentarii, peste sobrietatea observațiilor critice și de istorie literară, răzbate o afecțiune aparte cu care autorul antologiei se apropie de lirica eminesciană. Bunăoară, în *Freamăt de codru*: „Atât de densă este amintirea copilăriei și-a naturii ipoteștene în această poezie, încât Eminescu nu se va putea desprinde de ea până la sfârșitul vieții (...) imaginile apar ca în toate poeziile lui Eminescu legate de Ipoteștii copilăriei: izvorul, pădurea deasă, lacul, iarba verde, creanga de tei care se apleacă cu mirosul ei peste cei doi îndrăgostiți, norii, cerul albastru, izvoarele și gârlele, oile care coboară-n turme din dealul de vizavi, înconjurând pădurea, venind din dealul Crucii, unde la vremea aceea se afla stâna, iar peste toate, un dialog imaginar cu vechiul stejar. (...) Mai mult decât atât, iubita din Ipotești îi aduce aminte poetului de imaginea tipică a copilăriei, care, zburdalnică se agață de creanga unui copac pe care se leagănă, gest făcut poate în tandrețea iubirii nespuse în vorbe. (...) Regretul de a-și fi pierdut pentru totdeauna iubita tinereții răzbate în strofa finală unde transpune nu numai figura diafană cu care Mihai se prinsese tovarăș, dar și regretul că azi amintirea fetei e întunecată de moartea acesteia, întrucât tânărul poet retrăiește suferința fetei bolnave. Chiar și așa, el o cheamă să revină, să fie singuri și fericiți, ca-n vremurile trecute”.

Am reținut acest lung citat întrucât el este reprezentativ pentru toate celelalte comentarii aplicate la fiecare poezie în parte. Desigur, cu nuanțările pe care trecerea anilor și înaintarea în vârstă a poetului, o impune. Delicate, însă tranșante, sunt comentariile polemice privitoare la sugestiile, din poeziile maturității, în care unii comentatori căutau/caută a identifica alte muze, în diverse ipostaze. Iată, referitor la poezia *Te-aștept iubită*, scrisă în epoca maturității, Valentin Coșereanu notează: „Iubirea aceasta care plângea flori (nu ne-o închipuim pe Cleopatra Poenaru, pe Veronica și cu atât mai mult pe Mite Kremnitz în atari posturi!) și pe care o considera *Copilă soră*, așa cum nu-și va mai numi iubita niciodată nici în ciclul veronian și nici în vreuna din poeziile iubirii mature”. Sau, în altă parte, în *Călin* (*File de poveste*), imaginea fetei „poate fi a Casandrei,

cea care apare peste tot cu flori albastre prinse în păr. Sigur că în perioada veroniană, când Eminescu reia multe din poeziile compuse înainte de a o cunoaște pe Veronica, le preface, adaptându-le și dedicându-le acesteia, căci de unde altundeva să-i vină Veronicăi ideea să-i dăruiască flori albastre dacă nu în urma preferințelor mărturisite de poet?”

Sau, în *Ea-și urma cărarea-n codru*: „O poezie în care iubita din Ipotești pare a fi din nou prezentă, căci prin comparație cu alte creații poetice se întrevăd și aici aceleași jocuri șagălnice ale dragostei dintre cei doi, înfăptuite cu aceleași gesturi și cu aceleași repetate săruturi furate./ Atrag atenția diferențele care apar între *Povestea codrului* și *Ea-și urma cărarea-n codru*, adică între versiunea compusă la Iași și cea lucrată la București: *prima versiune cu caracter de improvizatie aparține epocii ieșene; versiunea finală figurează într-un caiet dictando din epoca bucureșteană*./ Să admitem acum că poezia a fost scrisă cu gândul la Veronica Micle, dar la vârsta la care se afla poetul în perioada bucureșteană nu pare firească o asemenea atitudine, căci în viața de toate zilele n-a fost deloc atât de timid, era un ziarist temut, cu atitudini ferme și chiar dacă în forma finală atitudinea lui se estompează oarecum, în versiunea ieșeană, lucrurile au o și mai accentuată turnură din acest punct de vedere” ș.a.m.d., urmărind prezența, ca motiv liric, a acestei fete de la Ipotești: „Casandra este ecoul unei frumoase și dragi *aduceri-minte*, care răsare din când în când în imaginația nocturnă eminesciană și pe care avem toate motivele s-o identificăm în ea”.

De asemenea, e mereu prezent, într-o formă sau alta a evocării, peisajul ipoteștean: „realul transfigurat în operă: dealurile din fața casei prefăcute în munți (așa cum apăreau în mintea copilului de altădată), imagine care apare recurent în multe din creațiile legate de Ipotești, câmpul înmiresmat de flori, flori care răspândesc un miros adormitor și în care se lăfăiau nestingheriți cei doi îndrăgostiți (așa cum se întâmplă aproape prozaic în *Codru și salon*)”. Sau atmosfera, evocată, a copilăriei „în care se petrec toate acestea – vezi *Când crivățul cu iarna*, n.n.Ct.C. – nu este alta decât cea ipoteșteană, pe care poetul o reia de câte ori îi este la îndemână, vrând să ilustreze ceea ce a fost odată, căci el nu se poate desprinde nici acum, cum n-o va face niciodată, de imaginea fantastică a celor doi iubiți ascunși în inima naturii copilăriei lor”.

Antologia, cu amplele comentarii analitice, la obiect, detectiviste, în care Valentin Coșereanu descifrează detalii cu sensuri... încifrate („migală de orfevru”, zicea Petru Creția), face din excursul acesta hermeneutic o descindere inedită pe un traseu biografic al poetului (pe care au mai călcat și alți analiști), cu aplicație critică însă, de arheologie literară, este capabilă a da o nuanțare de veritabilă coloratură, autentică, în biografia poetului Mihai Eminescu. E, fără îndoială, opera unui istoric literar de rafinament și de profundă iubire pentru obiectul cercetării sale. ■

Bio-Poezie (IV)

Andrei
CODRESCU

Fascinația cu limba engleză și universul poetic descoperit în New York m-au acaparat într-o plasă densă de revelații. Începusem să învăț engleza și să-i dau târcoale poetice. M-am alăturat unui grup de poeți tineri, însuflețiți de revoluția epocii. Am scris o poezie în engleză într-o noapte psihedelică:

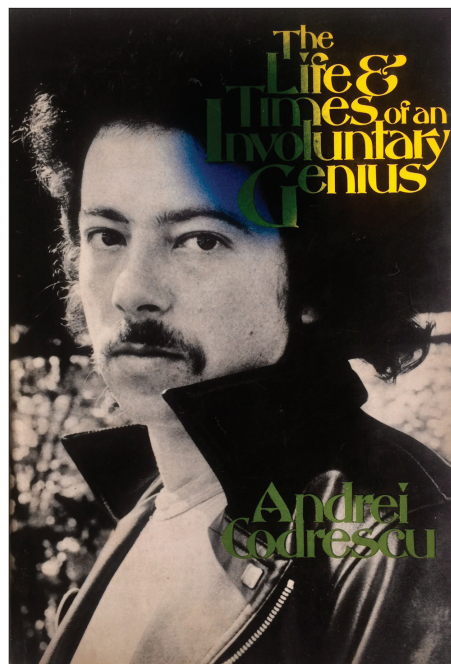
never say
it says
it speaks
it talks
because it does not

A fost prima mea poezie scrisă cu adevărat în limba engleză. Este intraductibilă. Pentru „it” nu există traducere. „It”, fabricat în engleză din germana lui Sigmund Freud, este un compromis între „ich” și „I” (eu). Pronume neutru, „it”, în engleză, denotă totul. Acest „tot” este comunicare permanentă, nu are un „eu”. Limbajul eului se desparte de substanța din care face parte ca să exprime neputința de a o descrie. Limbajul, despărțit de viață, părea un atașament, ca un fular, o pălărie, sau o coadă. Fularul și pălăria sunt alegeri practice și estetice. Coadă are un rost. Dar nici una nici alta nu sunt necesare existenței în sine. De unde vine și ce sau cine ne-a adăugat limbajul e mister. Ce știam cert în acel moment era că tot ce există e viu și comunică prin miliarde de mijloace, printre care limbajul e unul specific umanilor. Universului nu-i pasă dacă limbajul e un virus („language is a virus”) cum a zis William Burroughs, un dar de la extraterestri, sau un mod, între altele, care ne-a asigurat succesul speciei. Numai oamenii se fudulesc și investesc în el.

Scrisul acestei poezii, care cedează eul meu spectacolului cosmic, a fost trudă. Literale au sărit cu greutate din tastatură să-mi exprime neputința. Limbajul mi s-a părut imposibil. Ce înțeleg prin „limbaj” este un surplus de comunicare între oameni în alt scop decât comunicarea informațiilor – pasările și copacii au și ele limbaj, dar bănuiesc – nu sunt sigur – că e comunicare pentru supraviețuire, o descriere a primejdiilor din mediu, și informații de orientare la hrană, refugiu, apărare. E posibil să greșesc, că pasările cântă și numai de dragul cântării, că vietățile, iarba și copacii vorbesc ca noi, fără noimă, căutându-ne sensul și originea. E posibil ca alte ființe să-și pună la îndoială existența? E posibil ca superfluitatea metafizică ce ne conduce la un surplus de vorbe să nu ne aparțină în exclusivitate? E posibil. E posibil să sufăr de excepționalism uman. Port haine și am orar. Am și pușcă, D-le Vezure. Și pistol, dom’ Burroughs.

Nu m-am prelat. Prima mea carte în engleză, *License to Carry a Gun* a apărut în 1970. Despărțite numai de câteva luni, poeziile sunt

înrudite cu cele scrise pe românește. E posibil să-l parafrazez pe Vintilă Horia, că aceste poezii ar fi poezii românești cu o mască de engleză. Frază seducătoare dar deloc precisă... Poeziile din *License to Carry a Gun* au fost scrise nu numai în engleză, dar în newyorkeza americană, cu totul altă făptură. *License to Carry a Gun* este scrisă de trei poeți pe care i-am inventat. Le-am dat biografii: Julio Hernandez, un tânăr portorică în închisoare, Peter Boone, un veteran al războiului din Vietnam, agresiv și rasist, și Alice Henderson-Codrescu, o proto-feministă lesbiană cu nume împrumutat de la prietena (mai târziu soția) mea.

Oh, don't ask why îl cânta pe Bertold Brecht Jim Morrison în „Alabama Song (Whisky Bar)” în 1967. Brecht și Kurt Weil au compus cântecul în 1929. America în 1967 trecea printr-o criză de spirit asemănătoare Republicii Weimar în 1929. Pe stradă armata trăgea în demonstrații. Orașele ardeau. Anarhiști, teroriști, fasciști și troțkiști se asaltau reciproc. În 1968, au fost asasinați Robert Kennedy și Marthin Luther King. Jumătate din generația mea era în război cu părinții lor, cealaltă jumătate era în războiul din Vietnam. Acest apetit pentru „persoane” a fost registrul timpurilor și mi-a venit organic. Cei trei poeți erau personaje într-un roman interior despre lumea nouă în care ajunsesem. Aveam și sentimentul ciudat că poeți de limba română mai trăiau în mine paralel cu cei pe care-i dospeam în engleză. Ce-ar fi scris ei în acest cazan de violență și energie dezlănțuită? Am inventat și poeți români pe care i-am imaginat în New York. Am scris poeziile întâi în engleză și apoi le-am tradus în română. Am zis de multe ori că n-am mai scris în limba română după ce am plecat din Italia, dar acum cred că n-a fost chiar așa: în New York am tradus pe românește poeziile scrise de mine în engleză,

un gen de poezie născută în română, scrisă în engleză și „tradusă” în română. O chestie. Mă doare capul. Clar că nebunia vremurilor era în mine și că la 20 de ani ai putere să faci așa ceva.

Am adunat într-un manuscris șapte poeți numit „*The Questionable Hell: Seven Romanian Poets*” (*Infernul Discutabil: Șapte poeți români*.) Trei din ei aveau nume cunoscute: Tristan Tzara, Nichita Stănescu, Ion Alexandru. Ceilalți erau: Maria Parfenie (născută în Roma), Aurelia (fostă iubită și numele fluviului subteran din poemul lung – și pierdut – „*Il Fiume Aurelia*” scris în italiană la Roma), Anonim (din folclor), și Lazlo Farkas (poet maghiar compus din viitorul în care „diversitatea” era musai.) Pe de o parte, unii (cei cu nume cunoscute) se trăgeau din ce-mi aminteam, cărțile le lăsasem în România. Poeți compuși din cenușa limbii și vieții părăsite. Eu nu auzisem încă de heteronimile lui Pessoa sau manuscrisul „găsit” de Cervantes (o convenție literară veche de secole), dar știam că aceste personaje puteau să-și facă de cap cum „eu” nu puteam. Manuscrisul a rămas nepublicat și bine a făcut. Pe prima pagină am bătut la mașină cuvintele lui Lucian Blaga (în original): „*Lucian Blaga e mut ca o lebădă./În patria sa/zăpada făpturii ține loc de cuvânt.*” Spicuiesc:

La ce a folosit exercițiul? La ce folosește poezia? Cred că a fost și este o disciplină spirituală, un post prelungit cu scopul de a mă goli de diferite „realități” (sau „atașamente” cum o numesc azi terapiștii). Frumoasele limbi care se revărsaseră ca pârauri în Dunărea limbii române a primelor mele atentate la poezie; iubita mea Aurelia căreia i-am scris scrisori poetice disperate despre eventuala reîntâlnire care știam bine că n-o fi să fie; locurile în care trăisem, cămăruțele cu cărți colecționate minuțios și aranjate alfabetic și tematic, prietenii, poeți și camarazi, cățelul Nemo, Sibiul medieval și singuratic unde golăneam și imaginam, lucruri mici și mijlocii, date eventual uitării... La 20 de ani, eram mai melancolic, îndârjit și mai decis să mă cunosc din interior decât acum, la 73 de ani, când ar trebui să meditez cel puțin o țară la ce vine. Zicala americană, „*youth is wasted on the young*” (*tinerețea e risipă pentru tineri*) nu-i adevărată: tinereții (the young) sunt făpturi animate de gânduri profunde și emoții puternice. În anii 60 aceste puteri erau capabile de zguduirea ordinii sociale prin poezie. Încet-încet, am fost pacificați cu droguri somnifere ca opium și TV și Internet, care ne-au furat puterile, memoria, corpul, creierul, pasiunea. Miezul de substanță al omului tânăr a fost transformat în banii unsuroși cu care adulții înfulecă Terra. În România copilăriei și tinereții mele acești vampiri electronici nu existau.

(Va urma)

(Din volumul *Bio-Poezie* în curs de apariție)

Adrian
CIOROIANU

Patronul, filosoful, istoricul – și victoria Memoriei asupra Istoriei

Toamna, se știe, este sezonul preferat al tuturor editorilor și librarilor francezi: între septembrie (*la rentrée littéraire*) și decembrie (inclusiv cadourile de Crăciun etc.) sunt, teoretic, cele mai mari vânzări de carte, în măsură să-i bucure pe autorii norocoși și, bineînțeles, pe toți cei din industria cărții – chiar dacă, trebuie spus, și în Franța vânzarea de carte (indiferent de suportul său, hârtie sau digital) este în declin.

Și, chiar și în acest an bizar al pandemiei, rafturile au fost pline de noutăți – sute și sute de romane sau cărți de nonficțiune, la edituri din tot Hexagonul, ba încă unele târguri de carte locale au avut loc în acest septembrie '20, în condiții care de care mai adaptate vremurilor.

Ce spunea proprietarul de restaurant

Duminică, 20 septembrie a.c., am fost invitat de dl V.T. – un amic om de afaceri – la un restaurant din localitatea Nogent-sur-Marne, care e un fel de satelit din marele bazin urban al Parisului. Masa a fost foarte bună, dar ceea ce mi-a atras atenția a fost o anumită filosofare a patronului restaurantului, care, foarte amabil, a stat destul de mult în preajma noastră. Omul era zămbitor, dar cu totul descurajat: deschisese restaurantul doar cu un an și jumătate în urmă, la început totul demarase fericit (zona este una rezidențială, locuită de mulți parizieni cu bani), doar că după martie '20 urmasse o succesiune de coșmaruri: panica inițială a clienților, apoi închiderea tuturor restaurantelor, apoi deschiderea teraselor, apoi deschiderea interioarelor etc. – dar, una peste alta, clienții tot întârzie să vină.

– Înainte, până la început de martie, aveam restaurantul plin cu rezervări încă de vineri seara, când oamenii își terminau săptămâna de lucru. Acum, cu acest *télétravail* (telemuncă, muncă-la-distanță), oamenii nu mai au zile libere, nici program fix, dar nici nu prea mai ies din casă. Sunt norocos când mai primesc câte o comandă de mâncare, pe care o livrez la domiciliu – dar la un preț mai mic. În curând trebuie să concediez cinci oameni și nu pot să le promit nimic optimist nici celorlalți.

Ziua în care am intrat în acest restaurant era chiar ziua în care se termina ediția 2020 a Turului ciclist al Franței (de regulă are loc în iunie-iulie, dar în acest an a fost amânat pentru septembrie). Televiziunile transmiteau în direct

ultimii zeci de kilometri ai cursei. Într-un colț al restaurantului, pe un ecran, se vedea curgând cohorta multicoloră de bicicliști.

– Țineți minte ce vă spun!, ne-a mai adăugat patronul. Astăzi e Turul Franței, toată lumea e pe trotuare la Paris, terasele sunt pline! Apoi va începe turneul de tenis Roland Garros¹ și, vreme de câteva săptămâni, lumea se va mai bucura puțin. Dar asta doar pentru că mai avem niște alegeri politice de făcut²! După care, o să vedeți, Franța se va închide din nou!

În acel moment atât eu cât și amicul meu am protestat – că nu mai credem posibilă o altă închidere a societății, așa cum a fost în martie-mai trecute. La ora la care scriu aceste rânduri (final de septembrie '20), deși cazurile de infectări covid-19 din Franța a crescut iar peste vară, încă mai cred că o închidere generalizată, precum cea din primăvară, nu mai e posibilă.

Dar, în toate aceste zile, citind ziarele am tot resimțit ecoul celor spuse de patronul din Nogent-sur-Marne: începând cu ziua de 27 septembrie '20, toate restaurantele, terasele, cluburile etc. din Marsilia și din alte localități din Sud au fost forțate să închidă până pe 11 octombrie (când se va lua o nouă decizie...), iar la Paris și în alte zone programul tuturor acestor spații se va termina la ora 22h. Până la noi ordine – cum se spune.

Ce spune filosoful

În acest context, am fost foarte interesat de ultima carte a filosofului și scriitorului Bernard-Henri Lévy. Scrisă chiar în timpul faimoasei izolări la domiciliu (*le confinement*) din martie-mai 2020, apoi publicată de editorul Grasset chiar în luna iunie a.c., cartea a intrat

în discuție, cum era și normal, după revenirea din vacanțe. Micul volum, scris mai curând sub forma unui manifest de 100 de pagini, intitulat *Acest virus care [ne] înnebunește* (*Ce virus qui rend fou*) e – desigur – provocator și polemic, B-HL fiind unul dintre acei *intellectuali mediatici* ai Franței care dau atâtă farmec debaterilor de aici. În linii mari, B-HL se întreabă ce anume s-a întâmplat cu noi, astfel încât toate societățile noastre au arătat „o extraordinară și la nivel mondial supunere în fața unui eveniment care e tragic, desigur, dar nicidecum fără precedent” în istoria umană etc.

Întrebările lui B-HL (plus argumentele sau contra-argumentele sale) sunt hrană pentru creier, așa zice; poți fi sau nu de acord cu ele, dar pun pe gânduri; iată câteva dintre aceste întrebări:

1. Cum s-a ajuns la afișarea acestei noi puteri în stat, „puterea medicală” (acele echipe de medici care conduc consilii statale *ad hoc*, care apar pe lângă președinți sau prim-miniștri etc.), asta în condițiile în care, epistemologic, este normal ca toți acei medici, de fapt, să nu fie mereu de acord între ei, să vadă lucrurile deseori diferit etc. (acest dezacord fiind, de fapt, chiar baza științei)?

2. Cum s-a ajuns la această cvasi-religie a virusului din mintea unora, un soi de „surpriză divină”, care parcă e trimisă să (ne) pedepsească sau să ne vindece?

3. Cum s-a ajuns ca unii oameni să fie chiar fericiți pentru starea lor de izolare („les heureux du confinement”), în care văd un fel de redempțiune, de ispășire a păcatelor etc.?

4. Cum sunt posibile toate aceste paradoxuri ale prezentului, precum: în panica inițială, tot felul de produse au fost declarate ca fiind de primă necesitate (de la instrumentar medical la făină etc.), dar nu și cărțile – care sunt, totuși, una dintre culmile creației umane?; cum e posibil să fi fost permisă plimbarea pe-afară a câinelui sau animalelor de companie, dar a fost interzisă plimbarea iubitelor cu iubita, a cuplurilor umane etc.?; cum e posibil ca Papa să officieze în mijlocul unei piețe Sf. Petru goale, în timp ce la baza creștinismului se află un Isus Hrisos care, printre alte fapte, i-a vindecat și pe cei zece leproși?; cum e posibil să ne temem de propria noastră proximitate cu bătrânii din familiile noastre, sau să ni se ceară să nu-i mai vizităm prin azile etc., în condițiile în care tocmai empatia umană între generații este un semn al despărțirii noastre de sălbăticie?; cum e posibil ca tocmai acele GAFA (firmele Google, Apple, Facebook, Amazon etc.) pe care le bănuiam înainte de pandemie că ne folosesc datele în propriul lor interes (financiar) să fi devenit, în timpul pandemiei, „furnizorii binecuvântați” ai cadrului pentru muncă-la-distanță, școală-la-distanță, divertisment, supraveghere etc.? →

Poeme

Elena

ȘTEFOL

În lumea necunoscută

Îți vine să dormi
cât e ziua de lungă
și noaptea de grea
să te sature de somn
până-n măduva amintirilor
răsădite pe alt continent
să nu miști un deget
să te îndoaie
o mână blândă
cu mari castroane de aghioase
dulci rotunde și fără de sămburi
să le toarne apoi cu găleata
să ți le-ndese
între sinapse între viscere
sub unghie peste limba maternă
în cromozomi
până visezi că borăști
icnind ca un cal
tras haotic de hături
pe ulița satului
lovit de coada de bici înfășurată în sarmă
de mâna tatălui tău care de altfel
n-ar fi omorât nicio muscă
să tot icnești până dai afară
tot ce-ai trăit fără rost
hălci mari năclăite în somnul de veci
la care te-ai lăcomit peste poate
mai mult din frică de bătrânețe
decât de spaima lumii necunoscute din jur

Îți vine să dormi
dar insomnia ronțăie tone de plastic
bucăți de metal
molozul din poartă

Specific local

Arșița e când strident colorată
când cu dungi, cu modele
cu geometrice complicații
gri și cernită aspră sau mătăsoasă
uscata ori sărată și limpede
unduitoare și țănoșă fluturându-și prezența
după cum îi vine ei bine
după cum a potrivit-o în culorile firii
marele meșter artizanul tuturor țesăturilor

o măsură o pipăi o miros
mi-o însușesc
o pun la păstrat sunt în stare să umplu cu ea
câteva dulapuri cât casa

o s-o tai c-un foarfece vechi
în fața oglinzii o s-o croiesc după tipare
din cărțile facerii o s-o înfășor
în jurul obrazului

calmă îndemânatecă și precisă
cum își înfășurau mătușile mele tulpanul
când bătea crivățul moscovit

o îndoi atent înspre tample
o trec peste grumaz de la stânga la dreapta
îi fac un nod sănătos
unde la mijlocul cefei

mă-nvârt o las să-mi lunece peste umeri
și peste șolduri
să curgă să mă învăluie să mă sculpteze
învăț în sfârșit să mă cred importantă
să nu-mi văd cocoșa să admir
dulcea lăcomie a formelor
fericită că încă pot închide cu mâinile mele
fermoarul lung de la spate
că încă mi-aduc aminte
cât de frig mi-a fost în viața cealaltă
prin care am trecut ca gășca prin apă
mioapă grăbită nevoie mare și fără repere ■

Daric Dup - Silentio I

→ 5. În fine, B-HL se mai întreabă dacă e normal că, de la o zi la alta, pe fondul refrenului mondial *restez chez soi/stați acasă*, virusul a dat impresia că a șters dintr-o dată toate celelalte știri ale planetei: Statul islamic a ucis în continuare dar aparent nimeni nu i-a mai dat atenție, inamicii democrației liberale au sabotat în continuare politica Uniunii Europene și nimeni nu s-a mai alarmat, problema migrației extra-europene (manipulate și ea de lideri din afara UE) mai că n-a mai interesat pe nimeni (deși a rămas la fel de acută) etc.

„Aceasta este lecția acestui virus. Aceasta este rațiunea mâniei mele.

Iată de ce ar trebui să rezistăm, cu orice preț, acestui vânt de nebunie care bate asupra lumii” – așa se termină volumul lui Bernard-Henri Lévy.

Ce spune istoricul?

Iar vestea cea mai proastă a toamnei 2020, în opinia mea, a fost anunțul încetării apariției fabuloasei reviste care a fost „Le Débat” – odată cu numărul 210, datat mai-august 2020. Publicată vreme de 40 de ani, câte 5 numere

pe an (adică unul la fiecare două luni, dintre care un număr de vară, mai larg, mai-august), cu fiecare ediție având dimensiunile unei cărți (peste 200 de pagini), „Le Débat” a fost creată în 1980 de istoricul Pierre Nora și filosoful Marcel Gauchet tocmai pentru a dezbate, cu calm, cu argumente și cu anvergură, toate fenomenele din societate.

Întrebat acum care au fost motivele sfârșitului acestei aventuri intelectuale³, Pierre Nora (cel care a descris altădată magistral raportul dintre *memorie* și *istorie*) răspunde: „Au fost mai multe motive, dintre care niciunul nu a fost financiar”; principalul motiv este schimbarea ambientului, adică declinul curiozității enciclopedice, ca urmare a scăderii nivelului cultural al societății în ansamblu (spune istoricul Nora!). În ultimii ani, revista vindea 3 000-4 000 de exemplare la fiecare ediție, adică la fel cum vindea la apariție, în anii '80 – doar că „numărul studenților (spune Nora) a crescut între timp. În lumea pe care noi o sperăm, acești studenți, profesorii lor, ar fi trebuit să ne citească”. Ceea ce nu s-a întâmplat.

Și concluzia lui Pierre Nora: „Avem impresia că nu mai avem priză în țesutul

social de azi. (...) Revista noastră se baza pe un triptic: *istorie, politică și societate*. Doar că domeniile de interes, cu siguranță, s-au deplasat spre altceva: biodiversitate, specism, crize climatice, criza sanitară. (...) Radicalizarea a devenit o trăsătură majoră [a vremii noastre]. Sensibilitățile comunităților și ale minorităților impun revendicările lor. (...) Astăzi, cele mai vizibile revendicări sunt cele agresive (...), *Memoria* a devenit câmp de luptă, în timp ce *Istoria* a devenit ceva secundar, doar un pretext recuperat sau fetișizat din rațiuni ideologice, unde nu mai respectăm ceea ce ne-ar putea uni. Am trecut cu toții de la o *memorie* liberatoare la mai multe *memorii* conflictuale între ele”.

Odată cu revista *Le Débat*, o pagină glorioasă din istoria intelectuală a Franței se încheie (sau intră într-o paranteză?). ■

¹ De regulă, turneul are loc anual, în mai-iunie; în anul 2020, turneul a fost amânat pentru intervalul 21 septembrie – 11 octombrie.

² Pe 27 septembrie, în Franța au avut loc alegeri pentru o parte a locurilor din Senat.

³ Interviu în *Le Point*, 3 septembrie 2020, pp. 89-91.